

QUASI ZOEKEN EN ECHT VINDEN¹

Er is niemand die God zoekt. Romeinen 3: 11b

Ik ben gevonden door hen die naar mij niet zochten. Romeinen 10: 20

I

Men zegt (of zei tot voor korte tijd) dat er een religieuze ontwaking was gekomen over ons volk. De wanhoop van de nieuwe eeuw, de ontmaskering van hetgeen achter de wereldoorlogen de ware drijfkracht was geweest, het verbleken van het aureool om de helden van de dag, de ontnuchtering aangaande de jongste idealen, de ontluistering van de waarden, de ontgoddelijking van de wereld, de verbijstering van de beste leiders die zich verbitterd terugtrokken, en wat hier meer, onvermijdelijk in grote, vage woorden te noemen zou zijn: dit alles was (zo zei men) niet voorbijgegaan aan het hart van dit geslacht, van dit laatste nageslacht, dat wel allerminst in staat schijnt ook maar de hoop hoog te houden, laat staan een 'nieuwe wereld' te bouwen. En een nieuw heimwee naar het eeuwige, naar zekerheid en vrede, naar levenshoud en -richting brak door. En menigeen, zo zegt men, gaat zich weer de weelde van een nieuwe waarachtigheid veroorloven, omdat hij ervan walgt te zien hoeveel waarden in zelfbedrog worden opgepoetst.

Binnen de omtrek van het kerkelijk leven vond men hier en daar een man die bekende minder rijkdom, minder klaarheid te hebben dan hij vroeger wel gemeend had, maar toch echt zoekend te zijn.

Tot de zoekende zielen ging behoren allerlei soort van mensen, mensen die daar vroeger zo niet bij gerekend wilden worden. Het was geen schande meer te twijfelen, het werd bijna een eer om een vrije geest te zijn, een eenzame zoeker, een eer [des] te groter naarmate het mensdom in het algemeen geen belang meer heeft bij waarheid, goedheid, schoonheid. En zo kon het gebeuren dat de tijd van het koele atheïsme ook een zwoel sektarisme oplevert, dat midden in de metropolen conventikels verrijzen en dat onder de onverschilligen menig teder hart schuilgaat.

De apostel, in het eerste deel van zijn brief aan de Romeinen afrekenend met zijn tijd, zegt in een lang, onbarmhartig requisitoir ook dit – en het steekt ons: "Er is niemand die God zoekt"! Dat is overdreven, zijn wij geneigd te zeggen, of: dat gold van dié tijd, toen het Romeinse Rijk in zedelijke verwildering onderging. Tot het laatste verval. Maar zulk oordeel is voor nu niet geldig, niet als we de ogen open hebben: hoewel de fundamenten van de levensorde wankelen staat in deze wonderlijke tijd tegelijk een verweer op tegen de verwildering.

Zit achter het oordeel 'overdreven' niet deze overweging dat wij de apostel van harte zouden bijvallen als hij zeggen zou: 'Er is niemand die God *vindt*'? Want dit bevestigt, nietwaar, onze eigen ervaring die ons stelt in een hele gemeenschap van losgeslagen,

---

¹ Preek gehouden in de Amsterdamse Willem de Zwijgerkerk op een onbekende datum. Over dezelfde Bijbeltekst preekte Miskotte in Amsterdam op 4 oktober 1942. Opgenomen in *Feest in de Voorhof*. Amsterdam: Holland 1951, 30-45. Overgenomen uit *Verzameld Werk 3. Preken*. Kampen: Kok 2008, 488-500. Tekst is licht geredigeerd (interpunctie, spelling). Eindnoten zijn opgenomen in de tekst (Schriftplaatsen) of als voetnoten, waar nodig aangepast of aangevuld.

zelfvergeten godzoekers, die echter – tragisch genoeg! – nog altijd God niet hebben gevonden. Omdat alles tégen is. Omdat de naar hoger waarheid heenwijzende muziek, die vroeger door het bestaan zélf heen zong en de ziel drong zich te spannen in verwachting, is verstomd! Omdat de *tekenen ontbreken*, de wegwijzers, de seinen langs de baan van ons streven. Het mag dan een ziekte zijn, een versterving van ons gestel, een verkalking van de cultuur dat wij God niet meer vinden, wij zijn eenzaam met deze ziekte achtergelaten in de koude van ons bestaan, om een nog ongekende huivering van verlatenheid te ondergaan, 's werelds wintertijd met nauwelijks een zwakke zonnevlek spelend op de muur van ons huis of ons gevang.

Daarom: zoete wetenschap, heerlijk gemiddelde, gemeenschappelijke minvermogenheid: er is niemand die God vindt! O heilige apostel, gij spreekt naar ons hart. Maar hij, als apostel, juist in zijn kwaliteit van apostel, kan onmogelijk God beledigen door te zeggen dat niemand God vindt. Hij zegt, opkomend voor de heilige liefde van God: het ligt aan ú, er is niemand die God zoekt. En als hij dat zegt gaat hij in zoverre met ons akkoord dat het enkel om een constateren gaat en niet onmiddellijk om een waarden. Wát hij echter constateert rust om zo te zeggen op statistisch overweldigend materiaal: niemand, niemand in deze wereld zoekt God! Ik begrijp wel dat we er ons moeilijk mee kunnen verzoenen (we houden niet, en terecht, van zulke algemene oordelen die met één handbeweging en een paar woorden de hele mensheid, de hele maatschappij doodverven en onder de doem leggen), precies zoals de ernstige Romein en de vrome Jood van destijds er zich niet mee hebben kunnen verzoenen.

De ernstige Romein, gevraagd naar zijn oordeel, zou gezegd hebben: er zijn vele tekenen van zedelijk verval, de regerende klassen zijn minder betrouwbaar dan vroeger, er is willekeur van beampten, bureaucratie, geldverspilling, weinigen zijn rijp voor tucht, orde en gezag, maar men moet niet overdrijven: wij hebben nog de eenheid van het rijk, een *nieuwe bloei* van een nationaal levensgevoel en in de tempels van de staatsgoden komen nog de mensen – religieuze ontwaking! – bij drommen. Bovenal, wij gaan op een Imperium aan, nee we leven reeds in dit Wereldrijk, in de pax Romana.

De vrome Jood, gevraagd naar zijn oordeel over die tijd, zou geklaagd hebben over de onderdrukking van zijn volk, ook over de afval van de Wet bij zovelen, over verflauwing van de grenzen en verslapping van de antithesen, maar men mág niet overdrijven (dat zou ondankbaar zijn): er zijn stellig nog *zevenduizend die de knie niet hebben gebogen* voor Baäl [1 Kon. 19: 18] en die in alle eer en deugd (óók zonder overdrijving!) lust hebben in de wegen van de Heer en voortgaan op de oude paden. Bovenal, er zijn niet zo weinigen die uitzien naar de verlossing die voor de deur zal staan als de Vorst-Messias komt om de aarde op te richten in gerechtigheid.

De apostel staat wel heel eenzaam en eigenwijs met zijn woord, dat hij bovendien voorstelt als niets nieuws: “Er staat geschreven: er is niemand die God zoekt”. Met andere woorden: dit is niet het mankement van een historische periode, maar dit is van oudsher zo geweest en dit zal zo blijven tot in de eeuwen der eeuwen. Daarmee is de religie failliet verklaard. En nu is het woord aan ons: om dit woord óf te verwerpen óf te aanvaarden, om het óf om te buigen óf onszelf eronder te buigen. Wat zullen wij doen?

Zullen wij zeggen: natuurlijk het is een hard, maar het is een wáár woord – om dan met de vaart van een dieseltrein aan te landen bij het heerlijke thema van zoveel kerkboden: de goddeloosheid van onze tijd, het materialisme, de vrije opvoeding, de ongelovige pers? (Wonderlijk trouwens, hoeveel mensen die zich toch niet gaarne voor christenen zouden uitgeven klagen en krijten over de ‘verwildering’, bijvoorbeeld van de jeugd, in dezelfde toonaard als de vromen van rechts.) Men pleegt dan een beeld te ontwerpen, zwart in zwart geschilderd, om ten slotte – kostelijke wending! – tóch nog een lichtpunt te ontdekken: er zijn er immers die zingen en voortgaan te zingen: “Zij zullen het niet hebben, / de goden dezer eeuw”²? Zij zullen óns niet hebben en ‘het’ niet, het vaderland namelijk en de traditie en de kerk en het geloof, de deugd, godsdienst, gezin, gezag. Zij zullen het niet hebben omdat *wij* het hebben en wij het ons niet zullen laten afnemen, maar het verdedigen met hand en tand, om Gods wil. De verleiding is groot ons tegen het heilzaam Woord van God te bergen in een christelijk of liberaal of esthetisch conservatisme.

Maar begrijpen we dan niet welk een *zelfbedrog* we daarmee bedrijven? Paulus schreef niet in een wereld van misdadigers. Hij weet wel dat de offeranden branden, hij weet wel dat er vele godzoekers zijn, hij weet wel van het schreien tot God in de voorhoven en binnenkamers, hij weet wel van het eenzame streven en van ‘de morele herbewapening’.³ Hij kent de Joden en de Jodengenoten door en door en de wijsgerige Alexandrijnen⁴ en de religieuze heidenen met hun ‘oprecht verlangen naar God’. Maar het *zoeken* naar God is geen zoeken van *God*. Wat in het geding is stelt hij vast vanuit een kennis die de zoeker niet kennen kan. Deze kan niet weten hoezeer het zoeken naar ‘God’ een aanvulling is, een afronding, een bekroning van al het andere wijde en brede zoeken, naar voorspoed, vrede, evenwicht, vervulling van het leven. Nooit is ‘God’ levens-noodwéndig geweest.

Er is de *elementaire* vraag naar eten en drinken, naar welvaart, naar het geluk en alles wat daarmee samenhangt: loonschaal, beroepskeuze, huwelijksvragen. En als het vastloopt, wanhopig vastloopt, dan komt er iemand en verkondigt het wonderlijke nieuwtje: maar we moeten ‘ook’ God zoeken, dat moeten we ‘bovenal’ doen, dat hebben we ‘niet genoeg’ gedaan. Hoe kan men zo zwartgallig zijn en beweren dat niemand God zoekt!? Natuurlijk zoeken wij ‘ook’... ‘God’!

En daar zijn *de brede vragen*, de politieke en sociale, de vraag naar de betrekkelijk minst onverdraaglijke en minst onrechtvaardige ordening van de samenleving, er zijn de vragen naar de zin van het leven, vragen van wereldverklaring en wereldbeschouwing, van zedelijke houding en consequentie, de vraag ten slotte naar de zin van de dood. Hoe kan men zo

---

² Samenvoeging van twee regels van “Zij zullen het niet hebben, ons oude Nederland” van Isaïc da Costa, lied 245 uit de bundel van Joh. de Heer (1905).

³ In 1938 lanceerde Frank N.D. Buchman (1878-1961) samen met de zogeheten Oxfordgroep het programma van Morele Herbewapening: een beweging gericht op levensvernieuwing en beleving van de christelijke broederschap van de eerste eeuw: nadruk op persoonlijke overgave en leven door de Heilige Geest in eerlijkheid, onbaatzuchtigheid, liefde en reinheid. Zijn ideeën vonden in de jaren ‘20 van de vorige eeuw veel weerklank onder studenten van Oxford, vandaar: Oxfordgroep. Ook in Nederland had deze groepering veel aanhangers.

⁴ Hier valt te denken aan de joods-Griekse Philo van Alexandrië (ca. 25 v.o.j.-45), die probeerde aan te tonen dat de Griekse filosofen, Plato met name, hun inzichten hadden ontleend aan (de boeken van) Mozes. Hij had grote invloed op de zogeheten Alexandrijnse school, een groep van vroegchristelijke theologen (van wie Origenes (185-254) de bekendste is), die met een beroep op het platoonse denken de Schrift inzichtelijk wilde maken voor tijdgenoten.

fanatiek zijn en beweren dat wij in dit alles niet God zouden zoeken? Natuurlijk zoeken wij daarin 'ook'... 'God'! En als we door deze vragen van voren af aan in de scepsis zitten, dan komt er weer eens een klein traktaat of ook een turf van een boek en zie: daar wordt 'weer plaats gelaten' voor de Godsgedachte – 'ruimte' voor God! – en we zwaaien allemaal om, overwegen althans of we niet zouden moeten erkennen dat er toch iets is, zijn geneigd ons af te vragen of het leven te houden is zonder het grote... Alsof.⁵

En als dat dan gebeurt, als we 'God' dan gevonden hebben – want we stellen heel vrolijk de gedachte dat we Hem moesten gaan zoeken ident met de werkelijkheid dat we Hem gevonden zouden hebben of althans Hem op het spoor zouden zijn – o wee, dan is die God in onze handen. Dan moet Hij voor alles en nog wat *dienen*. Dan gaat het weer goed met de religie en dan gaan we in Jan en alleman het religieuze leven wekken en we worden positief, beslist, overtuigd. God wappert boven onze hoofden als een vlag! O die arme 'God', die wij meedragen in onze processie en in onze organisatie! God... die kan werkelijk van allerlei onvervangbare diensten verrichten. Wee als wij God gevonden hebben, dan heeft Hij geen leven meer, dan is Hij tot onze beschikking en Hij moet ons dekken. Dan moet Hij het machtig geworden volksbesef als met een reusachtige blaasbalg verder volpompen met geestdrift. Dan moet Hij achteraf zijn sanctie geven aan onze historie en heel braaf zijn handtekening zetten onder onze zeer ordinaire of zeer edele, zeer willekeurige of zeer verstandige besluiten. Dan moet Hij de ongenoemde erevoorzitter zijn van onze actie voor een menswaardig bestaan. Dan moet Hij ons troosten en de hemeldeur minstens op een kier houden voor het geval dat wij – onverhoopt – toch heus deze arme (wij bedoelen: heerlijke) tabernakel moeten verlaten. O! als de mens 'God' weer te pakken heeft begint het leven opnieuw glans te krijgen en de grenzen worden lichtende horizonten. Wie vat heeft op het goddelijke wordt een soort magiër, een die de 'witte kunst' beoefent.

De God die wij zoeken, zoeken wij (gelijk [Meister] Eckhart ergens zegt) zoals een mens in het donker een zwavelstok zoekt of een kaars omdat hij dit of dat moet hebben. En als we dit of dat dan hebben, blazen we de lucifer weer uit en de kaars laten we in onze vreugde over het gevondene rustig afbranden – misschien ook zijn we zuinig en attent: het kon nog eens te pas komen. Donkerheden en ongelegenheden zijn er nu eenmaal vele in dit ondermaanse en wisselvallige bestaan.

Er is niemand die, als hij God zoekt, *God* zoekt – dat houdt Paulus vol en dat houdt het evangelie vol.

Wij zoeken vrede, redelijkheid, zinvol verband, geluk, welvaart en voor dit alles is de noodzakelijke, leven bevorderende fictie 'God' nodig. Liefst moeten we ons er niet te zeer van bewust zijn dat het een fictie is, dat en waarom het nodig is erin te geloven. Anders zou

---

⁵ De filosofie van het 'als-of' stamt van de neokantiaanse filosoof Hans Vaihinger. In *Die Philosophie des Als-ob* (1911) stelt hij dat in ethiek en godsdienst, maar zeker ook in de wetenschappen ficties een grote rol spelen. Ficties moeten onderscheiden worden van hypothesen, omdat ze in principe niet verifieerbaar zijn en innerlijk-tegenstrijdig. Niettemin worden ze gehanteerd omdat en voor zover ze middelen zijn van het denken, dat een instrument is ter bevordering van het leven. In deze pragmatische zin kunnen ze vruchtbaar en waardevol (voor het handelen) zijn. Het gevaar van ficties is dat ze tot dogma kunnen worden, andersom moet het kritische denken dogma's als ficties ontmaskeren. Miskotte kritiseert even verderop de opvatting van God als 'levensbevorderende fictie'.

trouwens ‘God’ te zeer in de buurt komen van suppositie, hypothese, grensbegrip,⁶ zegswijze, symbool, gelijk we in ons denken zovele soortgelijke kunstgrepen en krijgslisten (in de strijd om ons geestelijk bestaan) benutten, sluiptwegen, loopgraven, ladders, bruggen, krukken, om... ja om te kunnen léven! Dat het in de grond toch een ‘doen alsof’ is komt telkens uit in de afval van de massa’s, de ontrouw van de dienaren.⁷ De lucifer wordt uitgeblazen als de wekker gevonden is, de kaars brandt stillekes af als de schat eenmaal gevonden en geborgen is, een zedelijke of culturele schat, de winst van een persoonlijk evenwicht of wat het zijn mag dat wij, ‘God zij dank’, vonden.

Ware het anders, er zouden niet vele vragen dooreenwoelen, er zou maar *één Vraag* het veld behouden. Er zouden niet vele behoeften zijn en ten top daarvan het Godsverlangen, maar slechts *één Behoeft*. Er zou niet een God gevonden worden die wij gebruiken voor onze lichtende plannen of duistere zaakjes, maar ons zou overweldigen *God*: Hij die óns zegent en vervult, onverdiend, onverwacht, die onze diensten restloos vraagt, Hij die ons zitten en opstaan omringt, in wiens hand niet alleen feitelijk maar nu ook vrijwillig onze adem is, Hij die óns gebruikt, inzet, verslijt en verteert.

Er zou geen aanmatiging meer zijn, geen klagen en geen dreigen. Eindelijk zou er de deemoed zijn onder de schaduw van de Laatste Dingen. Eindelijk zou men elkaar met liefde aanzien en met rechtvaardigheid bejegenen omdat het inzicht zich baan brak: ons god-zoeken, onze religie is *geantiqueerd door Gods openbaring*. Daarom zijn zij daar, toen in Korinthe, en wij hier in de grond zo ongelukkig en onrustig. Men zou verstaan dat er geen onderscheid is: wij derven, wij missen allen gelijkelijk het verband met de heerlijkheid van God.

III

Waarom is het dan zo oneindig zwaar God te zoeken omwille van Hemzelf? – En het is niet ‘zwaar’, het is veeleer onmogelijk, praktisch onmogelijk. – Omdat wij in de donkere grond van ons onderbewuste niet willen, omdat daar de ongebroken, de verdrongen levensdrift ons waarschuwt: wie God zoekt zoekt naar Hem die hij alleen stérvend schouwen kan en slechts in de ondergang grijpen. Onze *weerzin* tegen deze voorstelling is zo grenzeloos dat we ons hele wezen blootwoelen in het verzet dat dan losbreken gaat tot in het waanzinnige. God! – Maar het is niet alleen God die wij in extreme gevallen geneigd zijn te gaan *haten*, óók de wereld, het leven, de schoonheid, ons eigen leven. Omdat niet alleen God maar ook de wereld en het leven onze droom niet vervullen. Wij eisen het volstrekte, wij toornen als gek-geworden goden indien aan de gaven en offeranden, door alle regionen van het heelal ons gebracht, iets of het eigenlijke ontbreekt. Van een bekend dichter zegt een vriend: “Ik zie dan ook in de gedichten, waarin hij zwelgend opging in de visioenen van een universele vernietiging, vooral de uitingen van een man die, nu de ervaring hem de vervulling van het

---

⁶ Immanuel Kant (1724-1804) toonde aan dat van God geen zekere kennis mogelijk is. We kunnen (en moeten misschien) God denken als een idee, maar we kunnen van Hem niet weten als van een welomschreven object. Dat ligt aan de aard van ons kenvermogen, waardoor we wat onze zekere kennis betreft zijn aangewezen op de verschijnende werkelijkheid. Het fameuze ‘Ding-an-sich’ is een grensbegrip, waarvan Kant de realiteit niet betwist of betwijfelt, maar dat we nooit zullen kennen in de zin van weten wat het is. We kunnen niet achter de verschijnselen kijken.

⁷ Verwijst resp. naar de boektitels *La rebelión de las masas* (José Ortega y Gasset, 1929) en *La trahison des clercs* (Julien Benda, 1927).

gedroomd geluk onthield, niet meer kon of wilde volstaan met nu ook het gehele leven zinledig en doelloos te noemen, maar die zich *op dat bestaan wilde wreken* met alle macht die nog in hem was, nadat zijn pooltocht naar het geluk hem reeds half had gesloopt. En van een bepaald vers uit diens laatste periode zegt hij dat het niet alleen het gedicht is van de volledige verwoesting van wat leeft, maar de uiting van een zich uit gekrenkte liefde tegen het gehele universum kerende wraak.⁸ Uit *gekrenkte liefde*, uit teleurgesteld zoeken naar 'God', uit de verbrijzeling van de geest die in onmachtige woede zich keert tegen het leven zelf.

Hier is niets te verwijten, evenmin gaat het aan dit te prijzen. Het gaat alleen om het inzicht dat in deze wraak uit gekrenkte liefde wel heel duidelijk wordt: dat Paulus gelijk heeft als hij zegt dat er niemand is die God zoekt, hoogstens 'God', de weerschijn van onze zelfverwerkelijking, de borg voor onze glorie, de vervulling van ons mede-god-zijn.

Maar waarom worden – als de zaak zo radicaal wanhopig staat – deze dingen dan nog tot ons gezégd? Omdat wij alleen zo vanuit de diepte opmerkzaam kunnen worden gemaakt op het evangelie, dat een onverwachte wending inluidt, ja “de grote *ommezwaai* van 't eeuwig treurspel” (Vondel)⁹: terwijl wij het goddelijke altijd zochten en zoeken in de verte, in het verlengde van ons streven, aan de einder van ons denken, is God... nabij en gans niet ver. Hij is de Vreemde voor ons, tot in de diepste grond de Onbekende, Hijzelf moet zich aan ons bekend maken, zich aan ons openbaren, bij ons komen en bij ons wonen. Maar de Here God is niet onbekend *omdat* Hij *vér* is, Hij blijft ons niet vreemd omdat wij Hem niet aangaan. “In Hem leven wij en bewegen wij ons en zijn wij”, en we zijn bestemd “om Hem te zoeken, of we Hem ook tasten en vinden mochten” [Hand. 17: 28, 27] – en tóch zijn wij verre van Hem en verre van de ernst Hem te zoeken en zonder honger Hem te kennen.

Wij snakten bij al dat harde van Romeinen 3, dat maar dóórhamert in ons hoofd: “Er is niemand rechtvaardig, ze zijn allen afgeweken, tezamen zijn ze onnut geworden, er is niemand die goed doet, er is ook niet tot één toe, er is niemand die God zoekt”, naar een keer, naar een 'Maar'. Doch óns 'maar' is ijdel, egoïstisch, geraffineerd, speculatief. Men kan ook zeggen: ons 'maar' is vroom en religie is wellicht het grootste oponthoud op de barre weg van de waarachtigheid. Het waarachtige *Maar* staat alleen bij God, die de waarheid is en de grond van de waarheid, het leven en de bron van het leven, het goede en de fontein van alle goeds,¹⁰ bij Hem die de grote wending in het mensenleven van Jezus Christus uitgesproken heeft, bekrachtigd en bezegeld door zijn eigen vreugdevolle tegenwoordigheid op de aarde, onder de mensen, in het 'vlees'.

“De Here zal een afgesneden zaak doen op aarde” [Rom. 9: 28], Hij die zegt: “Ik ben gevonden door degenen die Mij niet zochten”. De grote, duizelingwekkende gedachte van de christelijke religie (of beter: van het geloof) is deze: er is niemand die God zoekt om Hemzélf – maar God zoekt de mens en dat om die mens zélf. Daarin is het wonder! Dat is wat in geen mensenhart is opgeklommen. [1 Kor. 2: 9] Dat is de zin van de verschijning van de Heer Jezus. Dat is de zin van de uitstorting van de Heilige Geest. Het komt van één kant!

---

⁸ H. Marsman over J. Slauerhoff in *Critisch Proza*. Amsterdam: Querido 1938. [2238] Te vinden in *Verzameld Werk*. Amsterdam: Querido 1979, 731. Marsman baseert zijn oordeel meer specifiek op het gedicht 'Dsjengis'.

⁹ Joost van den Vondel: *Adam in ballingschap* (1664), regel 1479 (Lucifer spreekt). Cursivering KHM.

¹⁰ Zie artikel 1 van de Nederlandse geloofsbelijdenis: 'God, (...) een zeer overvloedige fontein van alle goeds'.

Het komt van de andere zijde. Het komt volledig en volstrekt. Daarin is het wonder, met dien verstande dat ons leven daardoor niet alleen ‘in een ander licht komt’, maar *in wezen verandert*.

God die de mens ‘zoekt’! In eindeloos respect voor zijn creatuurlijke vrijheid hem nergens grijpt en dwingt! God die de mens zoekt en dat níét om hem te straffen of op te voeden, nog minder om zijn eigen beleid luister bij te zetten of eigen goddelijke eenzaamheid te verbreken, God die zo is gelijk Hij is in Jezus Christus – Hij moet immers de grond van alle dingen zijn, de adem en de zin van de gehele wereld, de wezenlijke kwaliteit van de diepten van het leven. Het leven is goed en het verkeerde van ons leven is goedgeemaakt door de overvloedige, schenkende gunst van Hem die ons heeft bezocht als een “Opgang uit de hoogte” (Lk. 1: 78), dat is: als een dageraad die in het zenit begint te lichten, onmiddellijk ten volle uitgegoten, onmiddellijk ten top voltogen.

Doch deze gedachte blijft inderdaad een gedachte zonder meer, tenzij wij al het negatieve, ontdekkende, vernietigende, beschamende dat daarin besloten ligt hebben doorleden, hebben aanvaard in de erkenning:

*Och mijn hoofd is als bedolven
In de golven
Van mijn ongerechtigheên;
Zulk een last van zond’ en plagen,
Niet te dragen,
Drukt mijn schouders naar beneên.*¹¹

Tenzij wij ten einde zijn met onszelf, tenzij wij innerlijk bezweken onder “al ’t reddeloos gedachte, al ’t reddeloos volbrachte”.¹²

God wordt gevonden! Door wie? Wanneer? Precies door hen die tot in de wortel van hun wezen weten: ik heb Hem met al mijn zoeken nimmer gezocht zoals Hij gezocht moest zijn! En precies in het uur dat de bezwekene verzinken gaat in het eeuwig ledig, in de verdoemenis van een vergeefs leven! Nee, in het geheimenis van de zoekende liefde die hem een eeuwigheid vóór was!

IV

Het echte vinden is een gevonden-worden. En van daaruit kan een mens dan gaan zoeken, maar dat is dan wat anders. Het is een zoeken van Hem die reeds openbaar is: van de ‘Here’, van Hem die reeds ‘nabij’ is (Jes. 55). “Zoekt de Here, terwijl Hij te vinden is; roept Hem aan, terwijl Hij nabij is. De goddeloze verlate zijn weg en de ongerechte man zijn gedachten en hij kere weder tot de Here, want Hij vergeeft menigvuldig, want zijn gedachten zijn niet ulieder gedachten en zijn wegen zijn niet uwe wegen.” [Jes. 55: 6v.]

Het grote zinnebeeld, de blijvende bezegeling van dit goddelijk ‘Maar’ werd ons gegeven in het heilig sacrament, met name in de doop. Het spreekt wel heel sterk in de kinderdoop.

---

¹¹ Psalm 38, vers 4 (1773).

¹² Twee regels uit de zesde strofe van het gedicht ‘Lethe’ van P.C. Boutens, in: *Stemmen*. Amsterdam: Van Kampen 1907. [2219] In: *Verzamelde Werken* 1. Haarlem: Joh. Enschedé 1943, 199.

Vóórdat wij kunnen merken dat ons zoeken maar een quasi-zoeken is wordt in ons leven reeds het teken gesteld dat Gods vinden een echt vinden is. Zodat we ‘erbij’ zijn. Zodat ons geloof waar het ontstaat inkeer houdt bij het vóórgegevene, bij het apriori, en waar het aangevochten wordt geen beter houvast vindt dan in hetzelfde apriori van de doop, als teken van Gods apriori, als zegel op zijn zoekende liefde.

Wie zo van een zoekende ziel een gevonden mensenkind wordt verliest het krampachtige en gejaagde, hij kan laten varen de huichelachtige religieuze houdingen uit zijn leven en hij is geschikt gemaakt voor het leven van de heiligmaking, waarin hem geleerd wordt waarlijk de eer van God te zoeken. Hij is, gisteren nog een gewichtige godzoeker, nu een die omgekeerd is uit de verte naar het nabije leven, iemand die op zijn plaats blijft om, vooral op dezelfde plaats, heel anders te leven dan vroeger. Ja en nu gaat hij zoeken, vorsen, trachten, streven. Dat is dan eindelijk een zoeken dat zin heeft. Het bedoelt niet een mystieke onthevenheid te bereiken, geestelijke ontroeringen, nieuwe ervaringen. Het is een nuchter, krachtig, gespannen, bewogen zoeken naar wat “de goede en welbehaaglijke en volmaakte wil Gods zij” (Rom. 12: 2). Het is een uittrekken in het harde leven, in het droge bedrijf, in de druk van de tijd om te vinden wat nu, hier in de concrete verhoudingen waarin wij gesteld zijn van ons gevraagd wordt. En het kan – door genade! – geschieden met een enorme energie, met een liefde die lenig en vindingrijk maakt tot het uiterste, ten bate van de naaste.

Dat kan – en het is duidelijk waaróm het kan: immers al de zielskracht en het heimwee vroeger besteed om zogenaamd God te zoeken, al de energie die we verspild hebben om de ups en downs van onze stemmingen te dragen en te verwerken, komt nu vrij, zoekt naar werk, naar vruchtbare bezigheid en is bereid over te vloeien in de nood en moeite van anderen: God zorgt wel voor mij; ik moet mij de anderen aantrekken. God stelt zijn troon in het stof van de aarde en zijn schoonheid in mijn schamel leven. Ik heb altijd ‘alle tijd’ om in de verhoudingen waarin ik sta te handelen, met inschakeling precies van die energie die ik vroeger besteedde aan het ‘zoeken van God’. Dat is wérkelijk ‘verloren tijd’ geweest.¹³

Wel ontmoeten we tegenwoordig ontzaglijk veel mensen die ‘het kwijt zijn’. Verdord van binnen houden zij zich óp om bij een nieuwe laag van geestelijke vitaliteit van voren af aan te beginnen met... ‘God’ te zoeken. En hoe vaak zijn dat juist precies de mensen van wie zo weinig uitgaat in huis en kring (haast even weinig als van de mensen die het jaar in jaar uit ‘hebben’ en die het altijd ‘weten’). Tot zulke mensen kan men alleen dán een genezend woord spreken als men de humor, de goddelijke humor van het geval doorziet. Zij zijn eventjes vergeten dat ze ‘erbij’ zijn.

Mensenkind, geen vinden is ooit het resultaat geweest van menselijk zoeken; ’t is altijd een wonder geweest en de ontdekking van het wonder:

*Ja, eer ik nog was geboren,
eer Gods hand, die alles schiep,
iets uit niet tot aanzien riep,
heeft Zijn liefde mij verkoren.¹⁴*

---

¹³ Waarschijnlijk een toespeling op de romancyclus van Marcel Proust, *À la recherche du temps perdu* (1913-1937). Bij Proust gaat het om de werking van het geheugen.

¹⁴ Gezang 173, vers 1 (1938).

Ja zo zeker als Gods verbond en belofte en sacrament niet liegen kunnen. Ja zo zeker als God waarlijk God is, dat wil zeggen de schepper en de verzoener, de vinder en de voleinder, de tegenwoordigheid, het hart, en zo *de* Godheid waarvan alle goden en goddelijkheden slechts scheefgetrokken schaduwbeelden zijn. Ja zo zeker “niemand mij rukken zal uit de hand des Vaders” (Joh. 10: 29).

“Wie het gelooft, die heeft het”¹⁵, zei Luther. Daarmee is gezegd: het is uit met de lange wegen, er behoeft geen tijd meer te verlopen. Zie, nú is het de welaangename tijd [2 Kor. 6: 2b], nú is het de tijd om de redding te vieren die al van oudsher voor ons bestemd was. Het is daarom beter één uur in te keren tot het wonder-gebeuren van uw eigen doop dan bijvoorbeeld tien ‘house-parties’¹⁶ af te reizen.

Er is niemand die God zoekt – maar Hij wordt gevonden, eenmaal en telkens weer, door hen die tot het geheimenis inkeren van al de volheid, van al de liefde en trouw welke aan hun onbewuste wezen reeds verzegeld werd. En dan wordt het openbaar dat juist in zulke mensen, stilaan maar onweerstaanbaar, Gods heilige wet wordt opgericht, niet door allerlei extra prestaties maar in de eenvoud en ernst van het vader-zijn, moeder-zijn, vriend-zijn, echtgenoot-zijn, arbeider-zijn, rechter, opvoeder, verpleger – of ook soldaat-verdediger. De nieuwe wijze waarop men mens-onder-de-mensen wordt ligt in het geduld waarmee men op zijn plaats blijft om “al de dag God te verwachten” (Ps. 25[: 5]). Dat zal beslissend zijn voor de ernst van het nieuwe leven. In de lach waarmee men de koude drukte aanziet van hen die per se ergens héén willen en niet kunnen begrijpen dat al het nodige hier is, ontleedt zich iets van de spanningen die in onszelf nog nableven uit de tijd dat we bezig waren ‘God te zoeken’ in plaats van Hem te ‘verwáchten’.

Het evangelie zal zijn macht betonen ook aan het ‘laatste geslacht’. De toestand van dit geslacht is door Teixeira de Pascoaes¹⁷ als volgt beschreven: “Er was een tijd dat de moeders hun kinderen grootbrachten voor God, voor het eeuwige leven. Thans brengen zij hen groot voor het graf; vroeger schonken de moeders hun kinderen het licht; thans brengen zij ze in een duistere wereld. Eerst in onze tijd zijn de doden werkelijk dood. En de levenden die slechts bestáán zijn eveneens dood, want het bestaan is een nog groter graf. De wetenschap doodt de doden en de levenden. Het moderne ideaal is de wetenschap, het product van een generationaliseerde, gesteriliseerde kennis, van een kennis die ten slotte wil dat wij allen hetzelfde dier zijn in dezelfde stal met de snuit in dezelfde trog. Leven schijnt heden ten dage een misdaad, want leven betekent: ziel zijn in onbepaalde activiteit!” – Is het niet billijk te vragen hoe het zo ver komen kon, ondanks de vele godzoekers, ondanks het algemene religieuze besef? En is het niet noodzakelijk te vragen: hoe ontkomen wij aan, hoe verrijzen wij uit dit grote graf van het bestaan?

Het levende Woord is een onmiddellijk licht! En het wijst ons aan dat niet zozeer de veelszins vals-beschuldigde wetenschap maar de eigenmachtige religie het verwijt treft dat zij de wanhoop in de harten heeft geworpen. Door haar bedrijf wordt de werkelijkheid

---

¹⁵ ‘Glaubst du, so hast du, glaubst du nicht, so hast du nicht.’ M. Luther: *Von der Freiheit eines Christenmenschen* 9 (1520).

¹⁶ Destijds de benaming voor bijeenkomsten van de Oxfordgroep. Zie ook voetnoot 3.

¹⁷ Teixeira de Pascoaes (1877-1952), Portugees schrijver en dichter.

gecamoufleerd dat er niemand is die God zoekt. Door haar volharding worden de idealisten op den duur in het pessimisme gedreven. Door de religie wordt de leegte van het leven togedekt. Jezus Christus is verschenen om onder ons de volheid van Godswege te zijn, opdat wij vervuld zouden worden tot al de volheid van God (Ef. 3: 19). Wie Hem ontmoet kan niet meer zoeken, wie Zijn hart kent aan de eigen hartslag 'schreeuwt' het uit van vreugde midden in het graf van het blote bestaan: "Abba! Vader!" (Rom. 8: 15). "Ik ben gevonden van hen die naar Mij niet zochten; Ik ben openbaar geworden aan hen die naar Mij niet vraagden." [Rom. 10: 20] De Messias is in het heden getreden en Hij heerst tot aan de einden van de wereld. De pax Christi is over het aardrijk verbreid overal waar de verwondering gevonden-te-zijn een oneindig overwicht heeft over alle andere, hetzij zoete, hetzij bittere ervaringen.